

Κλέβω τον τίτλο ενός κλασικού, κατά πολλούς, βιβλίου 200 σελίδων μικρού σχήματος που εκδόθηκε το 1962. Από τις αρχές της περασμένης δεκαετίας κυκλοφορεί σε πέμπτη έκδοση με κάποιες προσθήκες και συμπληρώσεις. Το έχει γράψει ο Bernard Crick (1929 – 2008) διακεκριμένος πολιτικός επιστήμονας, ο οποίος edίδαξε σε διάφορα πανεπιστήμια. «Πιστεύει στον “λόγο”. Παιδιά του λόγου είναι η συμπόνια, η ανοχή, η ευπρέπεια, η νομιμοφροσύνη και η ευγνωμοσύνη, αλλά σε κάποια στιγμή η ριζοσπαστική σάλπιγγα απέδωσε έναν αβέβαιον ήχο· έτσι που πολλοί έχασαν την εμπιστοσύνη στη χρησιμότητα αυτών των αξιών και πειραματίζονται μανιωδώς με υποκατάστατα» (απόσπασμα από κριτική του βιβλίου του Crick “Political Theory and Practice” στον Observer της 4 Φεβρουαρίου 1973).

Φορείς της πολιτικής είναι βέβαια οι πολιτικοί· οι οποίοι αποτελούν τον στόχο δικαιολογημένων και αδικαιολόγητων επιθέσεων από τους πάντες. Οι αποδιοπομπαίοι τράγοι για όλα τα κακά της ελληνικής κοινωνίας από το 1974 και επέκεινα. Κατηγορούνται για διαφθορά, ιδιοτέλεια, απληστία και ανικανότητα. Όλοι τούς κατηγορούν για να κρύψουν τις δικές τους πομπές.

Ως ανακλαστική, κατά κάποιον τρόπο, αντενέργεια σ’ αυτήν την πλημμυρίδα κατακραυγής, μομφής και καταγγελίας ήρθε στη μνήμη μου ο τίτλος In Defence of Politics· στην υπεράσπιση της πολιτικής. Και ξαναδιάβασα το δοκίμιο του Crick. Τι απεκόμισα (κατά κεφάλαια, όπως στο βιβλίο):

Η φύση της πολιτικής εξουσίας. Η πολιτική γεννιέται από την αποδοχή του γεγονότος της ταυτόχρονης υπάρξεως διαφορετικών ομάδων και, κατά συνέπεια, διαφορετικών συμφερόντων και διαφορετικών παραδόσεων μέσα σε μία εδαφική μονάδα υπό κοινή εξουσία. Η δομή αυτής της κοινωνίας είναι αρκετά περίπλοκη, πράγμα που κάνει την πολιτική εύλογη απάντηση στα προβλήματα της διακυβερνήσεως της και της τηρήσεως της τάξεως γενικώς. Η επικράτηση πολιτικής ευταξίας σημαδεύει τη γέννηση, την αναγνώριση της ελευθερίας. Διότι η πολιτική εκφράζει κάποια τουλάχιστον ανοχή διαφορετικών αληθειών· την αναγνώριση ότι η διακυβέρνηση επιτελείται καλύτερα με ανοικτές συζητήσεις μεταξύ αντίπαλων συμφερόντων. Πολιτική είναι οι δημόσιες δράσεις ελεύθερων ανθρώπων. Ελευθερία είναι η προφύλαξη των ατόμων από δημόσιες δράσεις. Η καταγγελία ή η εξαφάνιση της πολιτικής σημαίνει καταστροφή εκείνου ακριβώς του πράγματος, που αποκαθιστά την τάξη στον πλουραλισμό και στην πολυμορφία της πολιτισμένης κοινωνίας· του πράγματος που μας καθιστά ικανούς να απολαμβάνουμε την ποικιλία, χωρίς να υφιστάμεθα την αναρχία ή την τυρρανία των μοναδικών αληθειών, στην οποία οδηγεί η άπελπις προσπάθεια σωτηρίας από την αναρχία.

Υπεράσπιση της πολιτικής έναντι της ιδεολογίας. Η πολιτική σκέψη είναι αντίθετη με την ιδεολογική σκέψη. Η πολιτική δεν μπορεί να μας προμηθεύσει ιδεολογίες. Ιδεολογία σημαίνει τέλος της πολιτικής, αν και οι ιδεολογίες μπορούν να αντιμάχονται η μία την άλλη μέσα σε ένα πολιτικό σύστημα· φτάνει να είναι αδύναμες και το σύστημα

ισχυρό. Η ιδεολογία έχει γίνει μιά από τις πιο χαλαρές έννοιες στο λεξιλόγιο της δύναμης. Η ιδεολογία συμβαδίζει με τον ολοκληρωτισμό.

Κατά τον Μαρξ κάθε δογματική θεωρία παράγεται από τις κοινωνικές συνθήκες. Κάθε σκέψη είναι ιδεολογική. Οι ομοιότητες, παρατηρεί ο Crick, των ναζιστικού και κομμουνιστικού τρόπου σκέψεως διαπιστώνεται από την έμφαση που και οι δύο δίνουν στη βία. (Έχει ενδιαφέρον η παρατήρηση του καθηγητή Σταύρου Τσακουράκη για τη γοητεία σε κύκλους της Αριστεράς του θεωρητικού του ναζισμού Καρλ Σμιτ. ΤΑ ΝΕΑ, 17 Μαρτίου 2013). Η βία για την ολοκληρωτική αντίληψη είναι ό,τι ο συμβιβασμός για το πολιτικό σύστημα είναι κάτι δημιουργικό.

Υπεράσπιση της πολιτικής έναντι της δημοκρατίας. Η λέξη δημοκρατία, αν και συνήθως χρησιμοποιείται με την έννοια “της εξουσίας της πλειοψηφίας”, αναφέρεται και με κάθε λογής ειδικές σημασίες. Είναι ίσως η πιο απροσδιόριστη λέξη στον χώρο των δημόσιων υποθέσεων. Ο Αριστοτέλης, τον οποίο συχνά επικαλείται ο Crick, λέει πως η καλύτερη μορφή διακυβερνήσεως είναι η πολιτική εξουσία – η “πολιτεία” ή μεικτή κυβέρνηση. Η καλή κυβέρνηση είναι θέμα πείρας, επιδεξιότητας και γνώσεων όχι απλώς απόψεων. Υπόκειται στη συναίνεση των κυβερνωμένων. Αν επικρατήσει μόνο η δημοκρατία, το αποτέλεσμα είναι αναρχία η ευκαιρία των δημαγωγών να γίνουν δεσπότες. Έτσι ενώ η δημοκρατία είναι συμβατή με την πολιτική (στην πραγματικότητα χωρίς αυτήν δύσκολα μπορεί να υπάρξει πολιτική), εν τούτοις η πολιτική χρειάζεται σε πολλές περιπτώσεις να αμύνεται εναντίον των αποκλειστικών αξιώσεων πολλών εννοιών της δημοκρατίας, που μπορεί να οδηγήσουν είτε στον δεσποτισμό των Λαϊκών Δημοκρατιών είτε στην αναρχία του Κονγκό. Μιά θεραπεία: η ιστορική ανάλυση εναντίον της ασάφειας της λαϊκής ρητορικής.

Υπεράσπιση της πολιτικής έναντι του εθνικισμού. Ο σύγχρονος εθνικισμός είναι προϊόν της Γαλλικής Επανάστασεως. Υποκατέστησε την καταρρεύσασα φεουδαρχική δημόσια τάξη. Επήρε διάφορες μορφές στις διάφορες χώρες. Σε καιρούς κρίσεως τα εθνικά κράτη, αν και αναπτύχθηκαν με την πολιτική, την εγκαταλείπουν στην βασική ανάγκη να επιβιώσουν μπροστά σε συγκεκριμένο και παρόντα κίνδυνο. Όταν αυτό συγκεκριμενοποιηθεί εν ονόματι του εθνικισμού, υπάρχει ο κίνδυνος το μίσος κατά των ξένων να διατηρηθεί και η ξеноφοβία να γίνει αξιοσέβαστη θεωρία κάτι που παραμορφώνει την κανονική σώφρονα πολιτική σκέψη. Κατασκευάζει συγκεκριμένους κινδύνους, όχι ίσως ανυπέβλητους για μία ελεύθερη κυβέρνηση. Η προσπάθεια πρέπει να είναι η διατήρηση της πολιτικής μέσα σε ένα συντριπτικά εθνικιστικό περιβάλλον. Ο εθνικισμός πρέπει να καταλάβει ότι ταυτόχρονα με την εθνική μπορεί να έχει και πολιτική ελευθερία.

Υπεράσπιση της πολιτικής έναντι της τεχνολογίας. Πρόκειται για άμυνα κατά της τεχνολογίας ως δόγματος όχι ως πρακτικής δραστηριότητας. Όλοι οι πολιτισμοί δημιουργούν μιά εικόνα του πολίτη, τον οποίον χρειάζονται και εκτιμούν. Ο κόσμος της ελληνικής “πόλεως” είχε ως τέτοιον τον άνθρωπο της αρετής ο μεσαιωνικός Χριστιανισμός τον ιππότη και τον ιερέα οι σύγχρονοι Εγγλέζοι σπαράσσονται μεταξύ του gentleman και του επιχειρηματία οι Αμερικανοί μεταξύ του κοινού ανθρώπου και του επιχειρηματία. Οι ναζιστές είχαν τον Άριον υπεράνθρωπο οι κομμουνιστές τον

κομματικών άνθρωπο. Για όσους βλέπουν τον βιομηχανικό πολιτισμό σαν πορεία στον κοινό δρόμο της τεχνολογίας τυπικός πολίτης είναι ο “μηχανικός” θα μας γλυτώσει από τα διλήμματα της πολιτικής και τις σουβλιές της πείνας, “αν αφεθεί ελεύθερος να κάμει τη δουλειά του”. Ο μηχανικός δεν ενδιαφέρεται για τη συνήθη πολιτική σκέφτεται με όρους εφευρέσεως και κατασκευής, όχι διατηρήσεως και διοικήσεως. Η κατάληξη: «Η πολιτική προσδιορίζει αυτό που πιστεύουν οι κάτοικοι μιας χώρας ότι είναι το πρόβλημα που πρέπει να λυθεί. Μπορεί να μην είναι όλοι ικανοί να πραγματοποιήσουν τη λύση. Είναι όμως κρίμα που τόσο εμπειρογνώμονες και τεχνοκράτες, οι οποίοι καλούνται στην προσπάθεια της επιλύσεως κάποιων από αυτά τα προβλήματα, έχουν το αίσθημα πως ξέρουν καλύτερα τη σειρά προτεραιότητας, που θα έπρεπε να εφαρμοστεί σε κάθε περίπτωση, και αισθάνονται πως η πολιτική εμποδίζει τη χρήση των δικών τους τεχνικών μεθόδων. Τόσα προβλήματα λύνονται πολιτικά, ώστε ο πολιτικός έχει δικαίωμα να υποστηρίζεται εναντίον της υπερηφάνειας του μηχανικού και της αλαζονείας του τεχνοκράτη».

Υπεράσπιση της πολιτικής έναντι των φίλων της. Είναι η πρόθεσή τους να είναι ειλικρινείς φίλοι. Αλλά, αν η πολιτική βρεθεί σε κατάσταση κρίσεως, ο καθένας από αυτούς προτείνει ως θεραπεία το δικό του σύστημα. Υπάρχουν περιπτώσεις, κατά τις οποίες στοιχεία από σεβαστά πολιτικά δόγματα, όπως ο συντηρητισμός, ο φιλελευθερισμός και ο σοσιαλισμός, αισθάνονται δυστυχείς όχι απλώς με μία συγκεκριμένη πολιτική τάξη, αλλά με αυτήν ταύτην την πολιτική δραστηριότητα.

Καταλήγει με τα κεφάλαια: Προς έπαινον της πολιτικής και Μία σημείωση προς συναγερό των ακαδημαϊκών καθηγητών της πολιτικής. Η πολιτική δραστηριότητα είναι είδος ηθικής δραστηριότητας. Είναι δραστηριότητα ελεύθερη, είναι εφευρετική, ευέλικτη, ευχάριστη και ανθρώπινη. Δεν ισχυρίζεται ότι μπορεί να λύσει όλα τα προβλήματα ή να κάμει χαρούμενη κάθε πονεμένη καρδιά. Μπορεί ωστόσο να βοηθήσει κάπως σε όλες σχεδόν τις περιστάσεις. Εκεί που είναι ισχυρή μπορεί να προλάβει τη σκληρότητα και τη δολιότητα της ιδεολογικής εξουσίας. Και όταν ακόμα χρησιμοποιεί σκληρές και ατελέσφορες μεθόδους, το αποτέλεσμα είναι πάντα προτιμότερο από την αυταρχική εξουσία – με μία μόνο προϋπόθεση· ότι η πολιτική επιβάλλει ή τηρεί επαρκώς την τάξη για την επιβίωση του κράτους.

Τα επιχειρήματα του Crick επαναφέρει και επικαιροποιεί ο καθηγητής Πολιτικής στο Πανεπιστήμιο του Σέφιλντ (όπου edίδαξε επί αρκετά χρόνια και ο Crick) Matthew Flinders: Σε εναρκτήρια διάλεξη στο Πανεπιστήμιό του την 5η Μαΐου 2010 (το πλήρες κείμενο στο διαδίκτυο: in defence of politics-www.alastair). Σε μία σειρά τριών εκπομπών στο BBC–Radio 4, Σεπτ. – Οκτ. 2011. Και τα δύο με τον τίτλο In Defence of Politics. Με τον ίδιο τίτλο εδημοσίευσε και άρθρο στην επιθεώρηση The Political Quarterly Οκτ. – Δεκ. 2012. Τέλος με τον τίτλο Defending Politics–Why Democracy Matters in the 21st Century, εκυκλοφόρησε βιβλίο του στις αρχές του περασμένου χρόνου.

Σε αδρές γραμμές ο Flinders εξετάζει την πολιτική έναντι του εαυτού της· έναντι της αγοράς· έναντι της αποπολιτικοποιήσεως· έναντι των μέσων επικοινωνίας (media)· έναντι των κρίσεων. Ακολουθούν κάποιοι σχηματικοί υπαινιγμοί για τις θέσεις που

υποστηρίζει: Έρευνες της κοινής γνώμης στην Αγγλία (και αλλού) διαπιστώνουν ότι ευρύτατα τμήματα του κοινού είναι δύσπιστα, απομακρυσμένα, απογοητευμένα, εχθρικά έναντι της πολιτικής· περισσότερο τώρα παρά ποτέ άλλοτε. Η πολιτική για πολλούς έχει γίνει μια βρόμικη λέξη· φέρνει στον νου τις έννοιες της διαφθοράς, της απληστίας, της αναποτελεσματικότητας. Εν τούτοις η δημοκρατική πολιτική μπορεί και πράγματι επηρεάζει τη ζωή των ανθρώπων θετικά. Το σύγχρονο αντιπολιτικό κλίμα έχει τις ρίζες του σε μία γενιά αυτάρεσκη και στενοκέφαλη· ελησμόνησε τις εναλλακτικές στη δημοκρατική πολιτική καταστάσεις. Εκείνοι που θυμούνται τους δύο παγκόσμιους πολέμους κατανοούν καλύτερα το γιατί η πολιτική έχει τόση σημασία και γιατί πολλές φορές είναι αναγκαίο να την υπερασπίζονται. (παρατήρηση: η σύνταξη αυτού του κειμένου). Η πολιτική επιτυγχάνει γιατί γενικώς εξασφαλίζει τη σταθερότητα και την τάξη· απομακρύνει την αναρχία και την αυθαίρετη εξουσία. Στο κέντρο μιας προσπάθειας αναθεωρήσεως της περί πολιτικής απόψεως των πολλών είναι η αποδοχή του αποφθέγματος του Τσόρτσιλ: «Η πρώτη δουλειά μιας κυβερνήσεως είναι να κυβερνάει, πράγμα που μπορεί κατά καιρούς να απαιτεί την εσκεμμένη αντοχή στην αντιδημοτικότητα».

Θα μου επιτραπεί, πιστεύω, λόγω της βαρύνουσας σημασίας και για τα δικά μας πράγματα, μία πιο εκτενής αναφορά στις απόψεις του Flinders για τα media: Αν πράγματι θέλουμε να κατανοήσουμε πώς το κοινό είναι αντικείμενο παραπλανήσεως, καταχρηστικής μεταχειρίσεως και εκμεταλλεύσεως είναι προς τη δημοσιογραφία και προς τα media που πρέπει να στραφούμε και όχι προς τους πολιτικούς και την πολιτική. Είναι περίεργο ότι, παρ' όλη τη διεύρυνση του χώρου των media, το περιεχόμενο σε υγιή διάλογο είναι μικρότερο. Οι δυνάμεις της τεχνολογικής αλλαγής και του έντονου ανταγωνισμού έστρεψαν την έμφαση στην ταχύτητα μάλλον παρά στην ακρίβεια, στην εχθρότητα μάλλον παρά στην ισορροπία και σε μία τάση ποτέ η αλήθεια να μην εμποδίζει μία καλή ιστορία. Η θέση μου, λέει ο Flinders, δεν είναι να αρνηθώ την ύπαρξη προβλημάτων σχετικών με το πολιτικό μας σύστημα, αλλά απλώς να δώσω έμφαση στην διαβρωτική επίδραση της συνεχούς αρνητικής περιγραφής από τα media της δημόσιας εμπιστοσύνης στην πολιτική. Η πολιτική παρουσιάζεται σαν μια αρένα διαμορφωμένη από δυαδικές διακρίσεις – άγιοι και αμαρτωλοί, θρίαμβοι και καταστροφές – και, ως συνέπεια, τα προβλήματα αποπολιτικοποιούνται στον δημόσιο διάλογο κατά περίεργον τρόπο, καθώς σπάνια εκτίθενται οι ενδιαφέρουσες αποχρώσεις του γκρίζου· αποχρώσεις που προκαλούν συζήτηση και προσφέρουν πραγματική επιλογή λύσεων.

Και τώρα μια σύντομη (;) αναφορά στα καθ' ημάς· στην μεταπολεμική εξέλιξη της κοινωνίας μας. Κάποιον ρόλο βέβαια έχει παίξει η πολιτική. Δεν είναι έντιμο να κατηγορούμε την πολιτική για κάθε κακό ή εικαζόμενο κακό, να της το χρεώνουμε, και να μην την πιστώνουμε για όσα καλά συνέβησαν κατά τις τελευταίες δεκαετίες. Παρά την παρεμβολή μιάς καταστροφικής για την υφή της κοινωνίας μας και για την άσκηση ανεξάρτητης εξωτερικής πολιτικής (σχέσεις με Ευρώπη, τουρκική εισβολή στην Κύπρο) εφταετίας (1967-1974), η Ελλάς αναπτύχθηκε, ας πούμε καλύτερα εξελίχθηκε στη σημερινή της μορφή μέσα στο διάστημα των τελευταίων 65 χρόνων τόσο με κανονικές, όσο και σε πολλές περιπτώσεις με ανορθόδοξες μεθόδους. Τη δεκαετία του 1930 το ετήσιο εισόδημα μιας αγροτικής οικογένειας (και η αγροτική τάξη αποτελούσε τότε τα

δύο τρίτα του συνολικού πληθυσμού) ήταν 200 δολάρια. Το προπολεμικό κατά κεφαλήν εισόδημα υπολογιζόταν από την Αμερικανική Αποστολή σε 80 δολάρια· εξήμισι φορές μικρότερο από το αντίστοιχο αμερικανικό· και να έχει σχεδόν τριπλασιαστεί το 1946 η σχέση αυτή εις βάρος του ελληνικού. Το 2010 η σχέση αυτή είχε γίνει 1 προς 1,75. Σήμερα είναι 1 προς 2, δύο και κάτι. Σήμερα το εισόδημα αυτό υπολογίζεται σε 23 χιλιάδες δολάρια. Ένα άλμα που οι άλλες ευρωπαϊκές χώρες έκαναν σε 250-300 χρόνια. Δυστυχώς την τρομακτική αυτή οικονομική ανάπτυξη δεν εμπόρεσε να παρακολουθήσει η κοινωνία. Ο ρυθμός του βηματισμού ξεπερνούσε την προσαρμοστικότητά της. Έμεινε πίσω· με ευθύνη όλων μας· κυρίως των υπευθύνων για την παιδεία. Δεν τα καταφέραμε να οργανωθούμε ως αστική τάξη και κοινωνία.

Ως προσπάθεια αποδόσεως τω Καίσαρι τα του Καίσαρος, θα αντιγράψω απόσπασμα από άρθρο του σ' ΤΟ ΒΗΜΑ (17 τρέχοντος μηνός) του διακεκριμένου και ευρύτατα εκτιμώμενου δημοσιογράφου, τέως ευρωβουλευτή Γιάννη Μαρίνου: «Κατά την περίοδο αυτή (1954-1963) [το κυβερνών κόμμα, δηλαδή η πολιτική] ανέδειξε την Ελλάδα από πάμπτωχο παρία σε μία ραγδαία αναπτυσσόμενη οικονομία ... με ρυθμούς αύξησης του εθνικού εισοδήματος γύρω στο 7% ετησίως, δηλαδή τους υψηλότερους στον κόσμο μετά την Ιαπωνία ...». Εν συνεχεία απαριθμούνται τα πάμπολλα αναπτυξιακά έργα, οι κοινωνικές μεταρρυθμίσεις και οι πολιτισμικές πρωτοβουλίες, που επραγματοποιήθηκαν κατά την περίοδο αυτή. Από τη δεκαετία του 1950 έως τα τέλη της επόμενης δεκαετίας η ανάπτυξη αυτή χαρακτηριζόταν ως ελληνικό οικονομικό θαύμα

Κατά την μεταπολίτευση, εξ άλλου, ερυθμίστηκε μιά για πάντα το πολιτειακό ζήτημα· κατοχυρώθηκαν τα ατομικά και πολιτικά δικαιώματα των Ελλήνων πολιτών κατά σταθερόν τρόπο· ετέθησαν με χίλιες δυσκολίες κάποιες βάσεις για την οργάνωση κράτους δικαίου και εξασφαλίστηκε μια μακρά περίοδος ειρηνικής διαβιώσεως· όχι ασφαλώς χωρίς προβλήματα. Συνεχίστηκε η οικονομική ανάπτυξη· με πολλές εκ των υστέρων επιφυλάξεις. Η κορύφωση της εξελικτικής διαδικασίας: η Ελλάς στην Ευρώπη· μέλος της Ευρωπαϊκής Ενώσεως. Όλοι μιλούσαν για την καλύτερη περίοδο ης ιστορίας της σύγχρονης Ελλάδος. Ωσπου ξέσπασε η παγκόσμια οικονομική κρίση· και αποκαλύφθηκαν οι αδυναμίες μας. Πρέπει πάντως να καταλάβουμε πως ζούμε σε μια μεταβατική περίοδο της παγκόσμιας ιστορίας. Κάθε μέρα είναι αλλιώτικη από την προηγούμενη. Η παγκοσμιοποίηση, η προσθήκη μέσα σε μία γενιά τριών δισεκατομμυρίων (σχεδόν διπλασιασμός) ψυχών στον πληθυσμό της Γης, οι τεχνολογικές επαναστατικές αλλαγές, οι παρεμβάσεις των οικολογικών και άλλων οργανώσεων, δημιουργούν μιάς καινούριας μορφής ανθρωπότητα· αποτελούμε ένα ελάχιστο συστατικό της. Μέσα σε αυτό το πλαίσιο φυτρώνουν και αναπτύσσονται τα προβλήματά μας. Από εμάς εξαρτάται η αντιμετώπισή τους· και μόνο από εμάς. Με τον ΣΥΡΙΖΑ., το ΠΑΜΕ., τους Καμένους και τους χρυσαυγίτες να κινούνται στις παρυφές του πολιτικού χώρου, τα πράγματα δυσκολεύουν.

Θα προχωρήσω με μία συμβουλή: «Η πολιτική είναι το μοναδικό εργαλείο που διαθέτουν οι πολίτες για τη διακυβέρνησή τους [...] ... όσο και αν υπάρχει πάντοτε χώρος για εγωισμό, μωροφιλοδοξίες και ανομίες η πολιτική παραμένει εκείνο το πεδίο δράσης, που μπορεί δυνητικά να αναδείξει το καλύτερο της ανθρώπινης φύσης. Είναι η μοναδική διαδικασία που μπορεί να αλλάξει προς το καλύτερο με τρόπο μαζικό τη ζωή

των ανθρώπων. Να αλλάξει τη μοίρα των λαών και των εθνών». Η συμβουλή περιέχεται σε ομιλία (της 25^{ης} του περασμένου μηνός) ενός πεπειραμένου πολιτικού, από τα πιο καθαρά πολιτικά μυαλά της μεταπολεμικής περιόδου, του πρώην πρωθυπουργού Κωνσταντίνου Μητσοτάκη.

Ως κατάληξη ένα συμπέρασμα. Το ισοζύγιο της μεταπολεμικής ελληνικής πολιτικής. Τα υπέρ αυτής από τη μιά πλευρά, τα όχι από την άλλη. Η αντικειμενική, πραγματικότητα βαραίνει αδίστακτα τη ζυγαριά στα υπέρ· τα θετικά. Η Ελλάς στην τριακοστή θέση το 2012 παγκοσμίως με κριτήριο το κατά κεφαλήν εισόδημα· στην 29^η με τον δείκτη ανθρώπινης αναπτύξεως (Human Development Index, UDI)· στην 22^η θέση (το 2004) στον πίνακα ποιότητας ζωής κατά τον Economist. Μια μικρή υποχώρηση την τελευταία τριετία. Από εμάς εξαρτάται, και από την πολιτική και τους πολιτικούς μας, να μην οπισθοδρομήσουμε κι άλλο.

20 Μαρτίου 2013

Νικ. Α. Γ. Λιναρδάτος